

Antoni M. Badia i Margarit: l'home i el savi al servei del país

Joan Martí i Castell

Antoni Maria Badia i Margarit és una figura emblemàtica, prolífica i destacada en el món de la filologia, i ensem d'una humanitat plena de virtuts que han fet singular la seva vida.

Va néixer a Barcelona l'any 1920. Cresqué a la casa dels pares, on s'impregnà del sentiment catalanista, envoltat de llibres testimonis d'una cultura literària medieval pionera dins la Romània.

Els anys d'escola també el marcaren positivament: va estudiar a la Mútua Escolar Blanquerna, fundada per Alexandre Galí, on l'ensenyament es feia en català, però d'amagat. Badia ens explica que quan es va proclamar la República un professor es va enfilat en una escala i va despenjar el retrat d'Alfons XIII (vegeu l'àmplia autobiografia: «Autopercepción intelectual de un proceso histórico. Ensayo de autobiografía», dins *Anthropos. Revista de documentación científica de la cultura*, núm. 81, Barcelona 1988, pp. 13-48, que m'ha estat de gran utilitat). L'any 1939, l'escola esmentada fou suprimida, naturalment per «roja y separatista».

La dictadura de Primo de Rivera, la guerra civil espanyola, el règim franquista, l'anomenada democràcia que nasqué d'un procés de transició que ara podem titllar de parany lamentable, ocuparen la seva trajectòria, que no pogué ésser mai de tranquil·litat ni placidesa, ni amb les esperances que li inflamà l'adveniment de la II República, que esdevingueren ben aviat simplement cendres que volaren.

Estudià filologia romànica a la Universitat de Barcelona, espoliada del professorat competent. A fi d'omplir les llacunes en la formació, decidí recloure's durant més de deu anys, amb tot el que una decisió així suposa en l'àmbit personal i familiar. Es refugià també en l'oasi il·legal dels Estudis Universitaris Catalans, on aprengué sobretot dels mestres Jordi Rubió, Pere Bohigas i Ramon Aramon.

Badia no pogué estalviar-se el pensament de la possibilitat de l'exili, que emprengueren molts col·legues seus. Malgrat que alguns companys li feren el

retret de l'elecció, decidí no moure's del país, perquè sabia que, si tots els intel·lectuals triaven l'escapada, Catalunya hauria estat conquerida i subjugada definitivament. Als deixebles més directes ens explicava que restar en la misèria que hagué de sofrir feia que se sentís amb les mans brutes; que uns quants professors van mirar de crear una alternativa a la universitat, però s'adonaren que l'única sortida, si de cas, era possible sota la tutela de l'Església; van intentar d'implicar-hi l'Abadia de Montserrat, que no ho veia amb mals ulls; tanmateix, el projecte no prosperà: hauria estat enormement costós.

Esdevingué per a ell una preocupació central la incidència damunt el català de la llengua espanyola, pregonament intensificada amb el fenomen sociopolíticament deliberat de la immigració dels anys cinquanta i seixanta, la qual no comportà tots els efectes que pretenia el règim franquista, però sí problemes d'una gran complexitat, com la introducció d'un bilingüisme inèdit: el contacte de dues llengües que s'estengué amb els matrimonis mixtos i que incentivà que el castellà fos present sistemàticament en tots els àmbits accentuà la percepció que el nostre idioma era socialment innecessari, prescindible.

En els anys inacabables de repressió feixista es veia sempre capficat, temorós; sabia que ell n'era un objectiu. Rebia anònims telefònics en què l'amenaçaven amb frases com «*Te vamos a matar*». Que jo sàpiga, no militava en cap partit polític: ésser i voler ésser català era, i és, motiu suficient perquè l'odi es giri contra qui sigui. Les fugides que feia a l'estranger, on passava temporades en universitats de gran prestigi, li permeteren d'esquivar relativament la persecució; hi esvaí angoixes i hi obtingué un notable eixamplament d'horitzons científics. Badia convertí casa seva en un cercle en què es reunien els romanistes d'arreu que visitaven Barcelona. Alguns alumnes hem tingut la sort d'haver estat convidats amb freqüència al carrer de la Portaferriça número 8 a dinar o a prendre cafè, juntament amb figures de primera línia; i a organitzar-hi clandestinament alguna activitat en favor de la llengua i del país...

Abans del Maig del 68 francès, a la Universitat de Barcelona ja s'havien generat tensions especialment dures amb la lluita contra el franquisme i contra els professors que hi eren addictes. L'any 1966 es convocà un referèndum, del qual, òbviament, no podia sortir altre resultat que l'exaltació de Franco. Badia explica que un grup de professors «ens vam confabular i vam decidir que no aniríem a votar passés el que passés. Doncs bé, va resultar que [...] quan em van detenir [...] el gener de 1967, la policia m'ho va retreure i ho va fer constar com un detall important en l'atestat». Comenta: «El dimarts, quan estava dinant, em van venir a buscar a casa dos policies. Em van dir que els havia d'acompanyar a declarar, com a detingut, a la comissaria de Via Laietana [...]. Allà em van interrogar durant cinc hores [...]. A la nit em van dur als calabossos tètrics d'aquella comissaria [...]. L'endemà em van dur a la presó Model, amb furgoneta, emmanillat.» Jo en vaig ser testimoni directe; mai no s'esborrarà de la meua memòria la imatge del professor serè, sense haver perdut el somriure de bonhomia que pretenia tranquil·litzar els qui tenia més a la vora: la seva figura prima i alta; la mà dreta sostenint la inseparable cartera minsa; la mà esquerra ajuntada amb la dreta d'un desconegut, pel terrible jou d'una manilla; caminant cap a la foscor de la cel·la de la presó; l'acusació que se li imputava: lluitar pacíficament pel seu poble des de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, de què era president.

L'Institut d'Estudis Catalans (IEC) fou el centre científic a què, juntament amb la universitat, Badia dedicà més temps. Hi posà al dia els principis sobre el tractament de la normativa; no acceptà mai l'acostament de la nostra llengua a la llengua dominant; ni es deixà endur per l'actitud, a parer seu absurda, segons la qual s'ha de fer més fàcil la gramàtica del català per a augmentar-ne l'extensió en l'ús. Per a ell, les gramàtiques i els diccionaris s'elaboren per a preservar la consistència i la unitat de les llengües, per a evitar-ne la secessió i per a fer-les dignes d'un ús culte i literari, propi d'un idioma nacional.

Presidí la Secció Filològica (SF). Hi fou valent; amb gran lleialtat a les arrels de la corporació, volgué deixar enrere els tancaments per nostàlgies i per pors.

Es mostrà reiteradament preocupat per la manca de ponderació a l'hora de discutir la presència de la variació dialectal en la codificació de la llengua. En la seva obra *La llengua catalana ahir i avui*, de 1973, ja diu: «... si hi he defensat la unitat, contra la fragmentació dialectal excessiva, és perquè tots els

que tenim la mateixa llengua som un poble.» Quan vaig tenir l'honor d'ésser president de la SF, em deia sovint que li semblava grotesc que ens omplíssim la boca a subratllar l'especial unitat de la llengua des dels orígens i que, en canvi, a l'hora de discutir-ne la normativa hom reclamés sense mai tenir-ne prou la presència de formes localistes.

S'escau especialment ara, quan la SF i l'IEC han pres una determinació respecte a les relacions amb altres ens, que recordi un text extens que m'envià l'abril de 2003, en què m'avança la seva opinió; en trio algun passatge: «Considerem repetit ací tot el que jo deia en la primera proposta a la SF (reunió del 14 de març), sobre la necessitat que la normativa lingüística de qualsevol llengua sigui l'obra d'*un sol* organisme.» «L'IEC ha estat, és i ha de continuar essent el fautor i l'autor de la normativa ortogràfica, gramatical i lexicogràfica de la llengua catalana [...] per la història de prop d'un segle, per la solvència científica, per la qualitat de la tasca realitzada i per l'autoritat que sempre tothom li ha reconegut.» «La normativa de qualsevol llengua ha d'ésser feta per un sol ens, aquell que en té la responsabilitat [...]. Lògicament la unitat lingüística exigeix una normativa única, que és la que emana de l'IEC.» «... resulta que el dia 11 d'abril la SF de l'IEC es desplaça a València per a celebrar-hi formalment la seva reunió ordinària del mes [...]. I bé, d'una manera no menys formal, se'ns comunica que l'AVL prepara l'ortografia, la gramàtica i el diccionari valencians [...]. La SF ha d'encaixar que li diguin que l'IEC no té res a fer al País Valencià (i això, no en "converses de passadís", sinó en el decurs de la seva reunió ordinària).» Recordo els seus ulls humitejats pel dolor d'haver hagut de sentir aquestes paraules de la boca d'un filòleg de la Universitat d'Alacant, membre de l'AVL.

Publicà un nombre considerable d'articles sobre la subsistència del català, en què exposa una opinió esperançada, tot i que les incerteses generades en els darrers anys de la seva vida l'obligaven a matisar molt. Destacà quatre moments, per a cadascun dels quals trobà un adjectiu que en defineix la situació: *abatuda*, *dominada*, *desnaturalitzada* i *seminormalitzada*; és molt probable que avui encara n'hi afegís un altre: *amenaçada de mort*. Preveia que, sense un estat independent, la subordinació respecte al castellà serà progressiva.

En els darrers anys de la seva vida milità obertament en l'independentisme. La independència de Catalunya fou un desig de què li hauria agradat, més que de cap altre esdeveniment, ésser testimoni. ■